

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.023
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Шквир Оксани Леонідівни

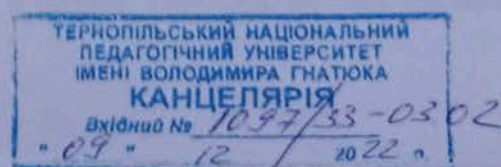
на дисертацію Бондар Юлії Володимирівни

«Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням
інтерактивних технологій», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 013

Початкова освіта

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Актуальність дослідження Бондар Юлії Володимирівни зумовлена глобалізаційними процесами, пов'язаними з орієнтацією нашої держави на інтеграцію зі світовою спільнотою, а також глибинними й стрімкими соціально-економічними та політичними трансформаціями в житті України. Зазначені риси сучасного суспільства посилюють проблему реформування загальної середньої освіти, зокрема початкової, що стоїть біля витоків реалізації «формули Нової української школи». Розвиток творчої особистості готової до інноваційної діяльності визначено провідним орієнтиром оновлення вітчизняної початкової освіти, що зумовлює необхідність дослідження важливого параметру професійної діяльності вчителя початкової школи – формування творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Гострота теми дисертаційного дослідження здобувачки також обумовлена ще й форматом дослідницького задуму: йдеться не лише про акцентуацію теорії формування творчих умінь в молодших школярів, а й про навчально-методичний супровід такої діяльності з використанням інтерактивних технологій. Погоджуємося з позицією дисертантки, що через міжособистісну

взаємодію (тобто інтерактивні технології) вчитель початкової школи може успішно виявляти творчий потенціал учнів та відповідно його розвивати.

Важливо зазначити, що дисертаційна робота Бондар Ю. В. виконана в контексті планової теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні засади розвитку освітніх технологій у закладах дошкільної та початкової освіти» (номер державної реєстрації: 0120U105364).

Відтак актуальність представленого дослідження є незаперечною і вимагає цілісного обґрунтування теорії і практики системної діяльності щодо формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій, що також підтверджується і визначеними автором суперечностями.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації дає підстави вважати, що наукові положення та висновки, сформульовані в ній, є достатньо обґрунтованими та достовірними, що було забезпечено кількома чинниками:

- комплексним використанням методів науково-педагогічного дослідження: теоретичних, емпіричних, математичної статистики;
- достатньою експериментальною базою дослідження (5 закладів загальної середньої освіти) та кількістю респондентів (284);
- апробацією результатів дослідження на конференціях та семінарах різного рівня (серед них 6 міжнародних конференцій);
- упровадженням результатів дослідження в практику 6 закладів загальної середньої освіти центральної і західної України, про що свідчать довідки. Зокрема, наукові положення та результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес комунального закладу «Вінницька початкова школа № 5» (довідка № 02-18/180 від 03.06.2022 р.), комунального закладу «Вінницький ліцей № 8» (довідка № 165 від 21.06.2022 р.), департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної військової адміністрації (довідка № 01-17/341 від 20.05.2022 р.), закладів обласного підпорядкування управління освіти і науки Тернопільської обласної

державної адміністрації (довідка № 04-24/1197-99 від 21.06.2022 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/14 від 06.06.2022 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 464-33/03 від 21.06.2022 р.).

Варто відзначити, що подана дисертація побудована на належній джерельній базі, яка представлена нормативними документами, фундаментальними науковими студіями науковців, енциклопедичними та періодичними виданнями із загальних питань початкової освіти, інноваційної діяльності, формування творчої особистості, інтерактивних технологій навчання, інклюзивної освіти. Загалом дисертанткою проаналізовано 266 наукових джерел (із них 10 – іноземними мовами), в яких досліджувана проблема розглядається під кутом зору психології та педагогіки, що створило передумови для системного міждисциплінарного висвітлення теми.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відповідає змісту дисертації та висвітлює її основні положення.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметрами новизни, відзначаємо її цілковиту очевидність, оскільки вперше розроблено і впроваджено оригінальну, на нашу думку, дидактичну модель формування творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку з використанням інтерактивних технологій; педагогічні умови формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій (формування в учнів позитивної мотивації до творчої діяльності; забезпечення поетапності у формуванні творчих умінь у молодших школярів засобами інтерактивних технологій; комплексне застосування завдань розвивального, творчого, проблемного характеру; організація та керівництво вчителем інтерактивною навчальною діяльністю учнів молодшого шкільного віку).

До того ж здобувачці вдалося розширити наукові уявлення про ключові поняття дослідження: «творчі вміння», «інтерактивні технології», «формування творчих умінь з використанням інтерактивних технологій»; розробити авторську класифікацію інтерактивних технологій; удосконалити навчально-методичне

забезпечення формування творчих умінь у молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Поза сумнівом є і практичне значення дослідження, яке полягає в проєктуванні освітнього процесу, спрямованого на формування творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку, шляхом використання інтерактивних технологій; упроваджені вибіркового навчального курсу «Розвиток творчих умінь» для учнів 2 – 4 класів з використанням інтерактивних технологій та технології BYOD; розробці діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку та творчих завдань, які сприяють формуванню творчих умінь у молодших школярів та можуть бути використані вчителями-практиками в навчальній діяльності. Позитивно оцінюємо і розробку навчально-методичного посібника «Педагогічні технології інклюзивного навчання», який є суголосним положенням інклюзивної освіти в Новій українській школі.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Запропоновані в роботі теоретичні та методичні матеріали можуть бути використані в практиці вчителів початкової школи під час проведення навчальних занять; на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників; для написання курсових та дипломних робіт здобувачами вищої педагогічної освіти; розробки навчально-методичних посібників.

Оцінка структури та змісту дисертації. Заслуговує на позитивну оцінку структура дисертації, яка переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму, і дає можливість прослідкувати та визначити рівень розв'язання завдань дослідження.

Робота складається з двох анотацій, написаних українською та англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел із 266 найменувань, 26 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 542 сторінки, з яких – 290 сторінок основного тексту.

У вступі розкрито актуальність проблеми, ступінь її дослідженості, коректно визначено науковий апарат дослідження. Чітко сформульовані

завдання дослідження уможливили оптимальне визначення загальної стратегії дослідницького пошуку.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій як науково-педагогічна проблема» – глибоко розкрито сутність ключових понять дослідження «творчі вміння», «інтерактивні технології», «формування творчих умінь з використанням інтерактивних технологій».

Позитивно оцінюємо чітку позицію автора щодо розуміння ключових понять дослідження; співставлення змісту таких понять як «творче мислення» та «креативне мислення», «творчі вміння» та «творчі здібності».

Показовим є і розроблений критеріальний апарат дослідження, висвітлений у таблиці 1.4 (с. 65), що дозволив дисертантці виокремити рівні сформованості творчих умінь: початковий, середній і високий.

Нам особливо імponує той факт, що здобувачкою на основі аналізу педагогічної літератури запропоновано авторську класифікацію інтерактивних технологій (с. 81), основою поділу якої є види творчих умінь; встановлено взаємозв'язок між інтерактивними технологіями та інтерактивними методами навчання.

У другому розділі – «Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій» – обґрунтовано педагогічні умови, розроблено модель та змістово-процесуальне забезпечення формування творчих умінь в молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

На схвальну оцінку заслуговують визначені автором педагогічні умови формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій, що є суголосними сучасним вимогам до організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти, та авторська дидактична модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій, яка характеризується цілісністю, системністю та оригінальністю.

Варто відзначити авторську інтерпретацію змістово-процесуального забезпечення формування творчих умінь молодших школярів з використанням інтерактивних технологій (підрозділ 2.3), яке представлено на основі аналізу

типових освітніх програм для 1 – 4 класів, розробки програми вибіркового навчального курсу «Розвиток творчих умінь», визначення ефективних форм та методів освітньої діяльності.

Третій розділ – «Експериментальна перевірка ефективності процесу формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій» – містить основні результати експериментальної роботи та їх аналіз.

Автором продумано програму експериментального дослідження, що складається з підготовчого, констатувального, формувального та контрольного етапів. У цьому розділі дисертантка доводить правильність вихідної методології результатами експериментальної роботи, яка проводилася впродовж 2019 – 2022 рр., і охопила учнів 2 – 4 класів.

Про ефективність здійсненого дослідження свідчать отримані результати, їх якісний та кількісний аналіз. Позитивно оцінюємо розроблений діагностичний інструментарій (анкети, тести, ігрові творчі завдання, модифіковані методики), коректне використання методів математичної статистики, зокрема, критерію узгодженості К. Пірсона, та представлені в роботі математичні розрахунки, що підвищують достовірність отриманих результатів.

Глибокий і системний аналіз проблеми дослідження дав можливість здобувачці сформулювати достатньо обґрунтовані висновки до розділів та загальні висновки, що відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

Матеріали, подані в додатках (комплекс завдань для формування творчих умінь; програма вибіркового навчального курсу «Розвиток творчих умінь» для учнів 2 – 4 класів; портфоліо для дослідження стану сформованості творчих умінь у молодших школярів; анкети; тести; результати опитування та проміжних розрахунків), сприяють повноті сприймання основного тексту дисертації. Великий за обсягом і якісний за змістом практичний матеріал, що представлений в додатках, можна успішно використовувати в практиці роботи вчителів початкової школи.

Кваліфікаційна наукова робота відповідає вимогам щодо його оформлення та принципам академічної доброчесності.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Заслуговує на схвальну оцінку і фундаментальний доробок Бондар Ю.В., представлений у її 22 наукових та навчально-методичних публікаціях (із них 20 – одноосібних), з яких 1 стаття, що індексується в наукометричних базах даних Web of Science; 8 статей представлено в наукових фахових виданнях України; 2 статті – в зарубіжних наукових виданнях та 1 навчально-методичний посібник.

Аналіз цілей та висновків статей засвідчив їх відповідність науковим результатам дисертації.

Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії та надають здобувачці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Однак, поряд із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертантки, вважаємо за доцільне, у контексті наукової дискусії, висловити деякі зауваження і побажання:

1. На нашу думку, назву другого розділу («Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій») бажано було б зробити вужчою, оскільки вона повторює тему дисертації.

2. Вважаємо, що при доведенні актуальності теми дослідження доцільно було б виокремити недоліки і труднощі, що існують в практиці сучасної початкової школи, і детермінують необхідність вдосконалення процесу формування творчих умінь в учнів початкових класів.

3. Позитивно оцінюючи визначені автором педагогічні умови формування творчих умінь учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій (підрозділ 2.1), зауважимо, що для уникнення суб'єктивного підходу варто було б використати метод експертних оцінок.

4. На наше переконання, теоретичне значення роботи зросло б, якби автор вивчив зарубіжний досвід та використав його при розробці авторської моделі формування творчих умінь учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій.

5. У п. 3.2 бажано було б більш детально описати процес формування творчих умінь у молодших школярів під час вивчення вибіркового навчального

курсу «Розвиток творчих умінь» з використанням інноваційної технології BYOD.

6. У третьому розділі варто було б описати процедуру створення контрольних та експериментальних груп і яким чином реалізовувався принцип випадковості.

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів представленої дисертаційної роботи й засвідчують її перспективність.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Підсумовуючи вище окреслене, констатуємо, що дисертація «Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій», є самостійним і завершеним дослідженням, яке за рівнем наукової новизни і практичного значення відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Бондар Юлія Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 013 Початкова освіта.

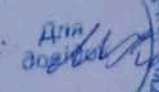
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

 Оксана ШКВИР

Підпис О. Л. Шквир засвідчую:

Завідувач канцелярії *М. С. Гондратюк*

